

хозяйства железных дорог Украины. Тези доповідей на 3-й міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України» / Ю. Е. Калабухин // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: 2007. – Вип. 18. – С. 112–113.

16.

14. Фирменное обслуживание подвижного состава // Железные дороги мира. – 2004. - №10. – С. 31-36.

15. Звіт про доходи і витрати основної діяльності підприємств та організацій залізничного транспорту за поточний рік

Аннотация. Изменение структуры производственной деятельности локомотивного депо приводит к изменению структуры текущих затрат и себестоимости продукции. Это обуславливает изменение стоимости жизненного цикла единицы тягового подвижного состава. В статье приведены результаты исследования влияния реструктуризации локомотивного депо на стоимость жизненного цикла маневрового тепловоза ЧМЭЗ.

Ключевые слова: реструктуризация, локомотивное депо, эксплуатационные расходы, тяговый подвижной состав, стоимость жизненного цикла.

Summary. The change of structure of production activity of locomotive depot causes change of structures of current expenditures and unit cost. It stipulates the change of cost of life cycle of unit of hauling mobile composition. In the article the results of research of influencing of restructuring of locomotive depot on the cost of life cycle of the mobile diesel engine ЧМЭЗ are resulted.

Keywords: restructuring, locomotive railroad yard, working expenses, tractive rolling stock, cost of the life cycle.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Дейнека О.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*

УДК 658.821

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Калініченко Л. Л., к.е.н, доцент (УкрДАЗТ)

Розглянуто проблеми конкурентоспроможності національної економіки. Модернізацію встановлено як необхідний шлях збільшення конкурентоспроможності України. Запропоновано заходи щодо модернізації вітчизняного машинобудівного комплексу.

Ключові слова: конкурентоспроможність, модернізація, рейтинг конкурентоспроможності країн, машинобудівний комплекс

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. На рубежі ХХ – ХХІ ст. домінуючою тенденцією розвитку світового господарства стала його глобалізація, багатовимірний прояв якої виявляється через зростання масштабів та динамізацію міжнародного руху товарів, послуг, факторів виробництва, інформації, технологій. З

одного боку, це викликає максимальне зближення національних економік, їхнє взаємопереплетіння і навіть зрощення, а з другого, - посилення міждержавних протиріч та посилення конкурентної боротьби між суб'єктами міжнародних економічних відносин на регіональному та глобальному рівнях. Загострення міжнародних суперечностей та диверсифікація

форм і методів конкуренції на світових ринках обумовлені, насамперед, нерівномірністю економічного та соціального розвитку, який проявляється в диспропорційності розвитку не тільки окремих країн, але й регіонів та галузей через різношвидкісне нагромадження капіталу. Незважаючи на зусилля світових та міждержавних регулятивних інституцій щодо пом'якшення та усунення міжнародних суперечностей, досягти гармонізації інтересів різних суб'єктів міжнародних економічних відносин не вдається і конкурентні сутички між ними періодично спалахують з новою силою. За цих умов формування та реалізація ефективних конкурентних стратегій міжнародними компаніями та державами заради забезпечення свого високого конкурентного статусу є пріоритетним завданням у міжнародній політиці практично всіх розвинених країн світу.

Жорстка і неослабна конкурентна боротьба на глобалізованих ринках з високим ступенем представництва різних суб'єктів потребує від України, яка намагається стати гравцем на світовому економічному поприщі, досконалого знання правил цієї гри, розробки довгострокової зваженої стратегії виходу на світові ринки та, головне – застосування ефективних механізмів утвердження, закріплення й утримання на них стійких позицій. Необхідною передумовою успішної реалізації Україною такої концепції зовнішньоекономічної діяльності є формування в країні потужного науково-технічного та економічного потенціалу, котрий спирався б на інноваційну основу, забезпечив би їй прорив на міжнародні ринки, насамперед, з високотехнологічною продукцією [1].

Отже, на сучасному етапі розвитку економічна політика країни трансформується в політику підвищення конкурентоспроможності національної економіки як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. У сучасній економічній науці сформувалося багато підходів щодо дослідження та розв'язання проблем, які ускладнюють зростання конкурентоспроможності країни. У багатьох наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених підкреслюється провідна роль бюджетної політики в системі інструментів конкурентоспроможності держави (Н.Л. Білокінь, Т. І. Єфименко та ін. [2-3]). Соціальні проблеми і соціальні важелі конкурентоспроможності української економіки розглядаються Лібановою Е. М. [4]. Обґрунтуванню стратегії досягнення Україною високого міжнародного конкурентного статусу присвячено дослідження Антонюк Л.Л. [1]. Наукові діячі Російської академії наук та Національної академії наук України постійно

публікують матеріали, що присвячені проблемам конкурентоспроможності країни [5-6]. Глибокі надбання з теорії конкурентоспроможності розкривають праці Диканя В. Л., що акцентує увагу на необхідності розвитку промислового сектору країни та взаємодії його з національною транспортною системою [7]. Серед інших видатних науковців, що вирішують різноманітні грані проблеми конкурентоспроможності країни: Й. Шумпетер, О. І. Амоша, В. М. Геєць, І.В. Крючкова, А. А. Чухно та інші.

Відаючи належне результатам творчого пошуку зарубіжних і українських економістів у царині теорії конкурентоспроможності країни, слід визнати, що сьогодні проблема підвищення національної конкурентоспроможності повинна розглядатися з боку всеохоплюючої модернізації, тобто модернізації усіх сфер життя країни.

Зважаючи на це *метою даної статті* є вивчення проблем, що спричиняють низький рівень конкурентоспроможності України, та встановлення основних шляхів його підвищення шляхом модернізації усіх сфер життя країни.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Концепція конкурентоспроможності країни має свою специфіку, оскільки країни не можуть зникнути під впливом міжнародної конкуренції так, як зникають неконкурентоспроможності компанії.

У вузькому значенні (вартісні показники зовнішньої економічної діяльності) країни дійсно конкурують на міжнародних ринках. Тут беруться до уваги такі показники, як питомі витрати виробництва у обробній промисловості, ціни, реальний обмінний курс – тобто все те, що формує цінні конкурентні позиції вітчизняних галузей у глобальній економіці. У цьому значенні конкурентоспроможність тієї чи іншої країни у глобальному контексті можливо розглядати як «суму» міжнародної конкурентоспроможності національних експортерів.

У широкому значенні категорію «конкурентоспроможність країни» розкривають критерії та показники, які характеризують стале покращення стандартів життя населення. Конкурентоспроможність країни полягає в її здатності створити внутрішні та зовнішні умови, які дають можливість її підприємствам виробляти товари та послуги, що витримують постійне випробування міжнародних ринків, а населенню – стало підвищувати доходи та якість життя [9].

За визначенням Світового Економічного Форуму (World Economic Forum) конкурентоспроможність країни розглядається як сукупність чинників, політик та інституцій, які визначають рівень продуктивності країни. Зростання продуктивності – що означає краще використання наявних факторів виробництва і ресурсів – це рушійна сила зростання рівня віддачі

від вкладених інвестицій, який, в свою чергу, визначає рівень сукупного зростання економіки. Таким чином, більш конкурентна економіка буде однією з найбільш швидко зростаючих у середньо- та довгостроковому періоді часу [6, с. 22].

В минулому Україна виробляла одну четверту сільськогосподарської продукції Радянського Союзу. Вона все ще має висококваліфіковану робочу силу та талановитий народ. Проте після набуття незалежності Україна все ще насилу конкурує на світових ринках. Україна другий рік поспіль посідає середні місця серед загалу країн, включених до Індексу світової конкурентоспроможності (Індекс). При розрахунку Індексу порівняння економік різних країн розгортаються у своєрідну діагностичну карту, де у співставленні з іншими країнами оцінюються практично всі складові економічної системи: макроекономічна стабільність, підприємницьке середовище, стан інфраструктури, доступ до ресурсів, фінансові та фондові ринки, якість освіти та охорони здоров'я, а також розвиток фундаментальних та прикладних наук тощо.

В рейтингу Світового Економічного Форуму за 2009—2010 роки Україна зайняла 82-у позицію серед 133 країн, спустившись відразу на 10 позицій в порівнянні з результатами попереднього дослідження. Після періоду відносної стабільності рейтингу в 2006—2008 роках (69-е, 73-е і 72-е місце, відповідно) наша країна істотно погіршила свої позиції і тепер знаходиться поряд з країнами, які раніше завжди випереджала. Хоча Україна і випередила Болгарію та Сербію, вона відстає від Російської Федерації, Казахстану та Азербайджану.

Які ж конкурентні переваги має сьогодні Україна? Які переваги не можуть бути втрачені через експорт або «розбазарювання»? Перша і найочевидніша перевага – це надзвичайно вигідне геополітичне положення, що дає можливість бути мостом між Європою і Центральною Азією, і залишитися найважливішим позитивним чинником конкурентоспроможності України. Друга перевага – земельні ресурси. Якість українських чорноземів всесвітньо відома, додатковим важелем є поглиблення світової продовольчої кризи. Але хижацьке використання землі у поєднанні з українським низьким рівнем розвитку сільського господарства викликають серйозні побоювання. Як би там не було, агропромисловий сектор і, зокрема, харчова промисловість відіграватимуть в Україні важливу роль, а за певних умов – і в системному входженні в глобальну економіку.

Третя конкурентна перевага України пов'язана із докорінною зміною на сучасному етапі розвитку цивілізації уявлення про рушійні сили конкурентоспроможності економіки, співвідношення різних чинників розвитку, про роль і місце людини в цивілізаційному прогресі.

До чинників, що позитивно впливають на рейтинг України, можна віднести: відкритість економіки, достатньо розвинуту систему вищої освіти та підготовки кадрів, незарегульований ринок праці (гнучкість визначення зарплати, процедур найму та звільнення тощо), здатність населення до інновацій (зокрема, високий рівень патентної діяльності) та розвиненість науково-дослідницької інфраструктури.

Отже, чинники, що негативно впливають на загальний результат України в Індексі, пов'язані із неефективністю та непрозорістю влади та державних і приватних інституцій (залежністю судової влади від політики, корупцією та надмірною бюрократією, слабким захистом прав власності, включно з інтелектуальною), низьким рівнем конкуренції, надзвичайно слабким антимонопольним регулюванням, нерезформованою податковою системою, низькою здатністю підприємств абсорбувати сучасні технології, нерозвиненістю фінансових ринків (зокрема фондового) та їх неефективним регулюванням, незахищеністю інвесторів, високою інфляцією, нерозвиненістю корпоративного сектору (відсутність мереж постачальників, регіональних кластерів та низька якість корпоративного управління і бізнес-процесів), недостатнім розвитком транспортної та енергетичної інфраструктури (крім залізничного транспорту), наявністю серйозних структурних проблем у системі охорони здоров'я та початковій освіті. До зазначених проблем, як особливу важливу, необхідно додати майже руйнування машинобудівного комплексу України, низький розвиток та слабку підтримку головних галузей економіки, наприклад гірничо-металургійного комплексу. Металургійні підприємства України за час її незалежності значно скоротили марочний і розмірний ряд асортименту своєї продукції, набагато зменшили виробництво високотехнологічної продукції, для розширення експорту перейшли на збільшення виробництва напівфабрикатів. По асортименту і якості продукції відставання українських виробників, наприклад, від російських, таке значне, що для його подолання знадобляться десятки років роботи за умови здійснення модернізації [10].

Різноманітність та глибина проблем, що знижують конкурентоспроможність України, вимагають комплексної модернізації всіх сфер життя країни: політичної, економічної, промислової, соціальної, екологічної, інвестиційної тощо.

Визначимося з сутністю поняття модернізації та можливістю його застосування при обґрунтуванні напрямків необхідних змін в країні. В загальному вигляді термін «модернізація» передбачає будь-які зміни, вдосконалення відповідно до сучасних вимог та смаків.

Стосовно об'єкту нашого вивчення – конкурентоспроможності країни – модернізація розглядається як комплексний процес реформування існуючих та створення нових політичних, правових, економічних та суспільних інституцій, а також запозичення тих культурних норм, які відповідають кращим стандартам і цінностям розвинутих демократичних країн. Сутність модернізації — оновлення або створення нових інституцій, що створюють умови для перетворення міжлюдських стосунків у сфері політичних, правових, економічних, суспільних відносин на сучасних засадах визнання принципів демократії, верховенства права та прав людини, ринкової економіки, соціальної держави, усталених міжнародних норм співіснування країн [11].

Успішна модернізація країни є запорукою динамічного та демократичного розвитку країни. Такий розвиток приведе до скорочення відставання України від розвинутих країн світу та закладе підвалини до постійного оновлення в майбутньому.

Не знижуючи значення модернізації інших сфер життя країни, зосередимо особливу увагу на напрямках модернізації промислового сектору, інфраструктурних галузей, так як їх ефективна діяльність впливає на добробут населення та визнання країни в світі як такої, що йде по шляху технологічного та інноваційного розвитку.

Щодо інфраструктурних галузей, то необхідність та напрямки їх модернізації визначено у Проекті Стратегії «Модернізації України: визначення пріоритетів реформ». Документ визначає такі положення:

1) з метою забезпечення прозорості діяльності Укрзалізниці та унеможливлення зловживання нею своїм монопольним становищем у короткостроковій перспективі має бути проведена регуляторна реформа на залізничному транспорті. В рамках реформи має бути створена незалежна комісія з регулювання тарифів на залізничному транспорті, до повноважень якої увійде регулювання тарифів та забезпечення недискримінаційного доступу до мереж залізниць;

2) для забезпечення стабільної діяльності сектору та приведення у відповідність інвестиційних пріоритетів Укрзалізниці до потреб споживачів необхідно провести реформу тарифоутворення у галузі. Її результатом має стати розробка механізму прозорого та передбачуваного тарифоутворення на послуги підприємств залізничного транспорту, який базуватиметься на ринкових принципах та запобігатиме завищенню тарифів на послуги і забезпечить належний рівень інвестицій, насамперед, в інфраструктуру та рухомий склад та підвищення прозорості у наданні та використанні державних субсидій. Тарифи встановлюватимуться на рівні собівартості послуг

із врахуванням інвестиційної складової. У середньостроковій перспективі буде усунуто перехресне субсидювання у галузі;

3) для забезпечення залучення інвестицій для розвитку галузі потребує продовження приватизація допоміжних залізничних підприємств та в перспективі забезпечено залучення приватних та державних інвестицій у галузь [12, с. 47].

Проте автори Стратегії, визначаючи необхідність модернізації енергетичного сектору України та агропромислового комплексу, жодним чином не звертають увагу на модернізації машинобудівного комплексу, що, на нашу думку, є першочерговим орієнтиром для реформ стосовно технічної модернізації, збереження людського та інтелектуального капіталу, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках.

Нажаль, сучасний стан машинобудівного комплексу незадовільний. До основних причин можна віднести: відсутність держаної підтримки галузі, налагоджених ринків збуту, масштабних інвестиційних проектів з оновлення виробництва, низькі темпи розробки, освоєння і випуску нової продукції (інноваційна активність підприємств галузі). Основні державні заходи, що впливають на активізацію інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, визначено у табл.

Машинобудування має розвиватись за наступними напрямками:

– випуск модернізованих машин та обладнання;

– виробництво наукомісткого обладнання на імпортному обладнанні із залученням усіх видів іноземних інвестицій;

– участь у проектах, котрі спрямовані на виробництво складних комплектуючих для вітчизняного та іноземного обладнання;

– розвиток виробництв для випуску сучасного обладнання на основі комплектуючих, модулів та вузлів, що існують на світовому ринку. Така продукція має скласти конкуренцію закордонним аналогам, або навіть бути унікальною.

Таким чином, заходами модернізації машинобудівного комплексу, можуть стати:

– інтенсивне нарощування науково-технічного й виробничого потенціалу комплексу, забезпечення його структурної збалансованості й динамізму за рахунок поступового згортання надмірно розвинених традиційних галузей, орієнтованих на забезпечення засобами праці паливно-сировинних і переробних галузей важкої індустрії, створення нових високотехнологічних наукомістких галузей і виробництв, що прискорюють науково-технічний і організаційний прогрес, а також пріоритетного розвитку галузей соціальної спрямованості, що поставляють системи

й комплекси машин, необхідні для виконання соціальних замовлень споживчого сектору економіки країни;

– швидкий розвиток, що спирається на комплексну автоматизацію всіх стадій науково-виробничої розробки зразків до промислових серій, перехідне виробництво радикально нових поколінь устаткування і його технологічних систем, здатних забезпечити багаторазове зростання продуктивності праці, активне енерго- й ресурсозбереження.;

– поступова переорієнтація у виробництві машинної техніки з розрізаних її видів до проектування й виготовлення технологічно взаємозалежних машинних

комплексів, виробничих модулів і технологічних систем, які супроводжуються сервісним обслуговуванням, необхідними «ноу-хау», інструментальним забезпеченням, попередньою підготовкою кадрів та інших інфраструктурних елементів, що забезпечують високоєфективну експлуатацію систем машин;

– підвищення рівня всіх видів спеціалізації й кооперування в умовах випереджальних темпів розвитку по детальній й технологічній спеціалізації виробництва.

Таблиця

Державні заходи активізації інноваційної діяльності машинобудівних підприємств [13]

Сфера державної політики	Заходи
Інноваційна політика	Розробка та вдосконалення законодавчо-нормативної бази у сфері інноваційної діяльності
	Розширення та модернізація інноваційної інфраструктури машинобудівного комплексу
	Розробка і реалізація програм інноваційного розвитку машинобудівних підприємств
	Удосконалення методів контролю і діагностики у процесі виготовлення і експлуатації машинобудівної продукції
	Фінансове забезпечення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що здійснюються підприємствами машинобудування для виготовлення нової продукції
Податкова політика	Розширення переліку податкових пільг для машинобудівних підприємств, що створюють наукомістку продукцію
	Зменшення бази оподаткування витрат, що спрямовуються на створення основних засобів і модернізації устаткування машинобудівних підприємств
	Звільнення від оподаткування витрат машинобудівних підприємств на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт
Експортно-імпортна політика	Удосконалення системи митного регулювання та контролю, спрямованої на захист вітчизняних машинобудівних підприємств
	Створення системи органів щодо страхування та кредитування експорту машинобудівної продукції
	Розширення кола машинобудівних підприємств-експортерів та проведення заходів прискореного зростання експорту їх продукції
	Покращення структури і умов експорту машино-технічної продукції
	Розширення виробництва імпортозамінної продукції у галузі машинобудування

Висновки. Таким чином, конкурентоспроможність України вимагає суттєвих та глибоких трансформаційних змін за напрямками модернізації усіх сфер життєдіяльності країни. Проте особливу увагу

необхідно зосередити на основній рушійній силі будь-якої економіки – промислового виробництві. Тільки за умови його високої технологічності, інноваційної спрямованості та орієнтації на використання інтелектуального потенціалу

вітчизняних розробників можливе суттєве збільшення конкурентоспроможності України в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Л. Л. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук / Л. Л. Антонюк. – Київ, 2004. – 39 с.
2. Белоконь Н.Л., Международный опыт конкурентоспособности // Н.Л. Белоконь / Сборник научных статей «Наука управления: новые ориентиры в развитии». – М.: Издательство РАГС, 2007. – С. 5–15.
3. Єфименко Т. І. Бюджетна політика України в системі інструментів конкурентоспроможності держави / Т. І. Єфименко // Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Демографія та соціальна економіка». – 2008. - №2(10). – С. 45-51.
4. Лібанова Е. М. Соціальні проблеми і соціальні важелі конкурентоспроможності української економіки / Е. М. Лібанова // Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Демографія та соціальна економіка». – 2008. - №2(10). – С. 5-19.
5. Научный доклад «Концептуальные и методологические основы повышения конкурентоспособности национальной экономики» / Российская академия наук, Институт экономики. – М., 2008. – 34 с.
6. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної

економіки на 2007-2015 роки / Національна академія наук України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування». – Київ, 2007. – 51 с.

7. Дикань В. Л. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки / В. Л. Дикань, О. Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2009. - № 28. – С. 5 – 11.
8. Поддубный И. Теория конкурентоспособности: современное состояние и предметно-методологические аспекты развития / И.Поддубный, Л.Поддубная // Экономика Украины.-№ 8.- 2007.- С.52-60.
9. Полунеев Ю. В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та стратегічні орієнтири / Ю.В. Полунеев // Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Демографія та соціальна економіка». – 2008. - №2(10). – С. 45-51.
10. Мазур В. Металлургия Украины: состояние, конкурентоспособность, перспективы . – 2010. - № 8 (788). - 27 февраля — 5 марта.
11. Модернізація України: пріоритети реформ // Зеркало недели. – 2010. - № 14. - (794) 10 — 16 апреля.
12. Проект Стратегії «Модернізації України: визначення пріоритетів реформ» // Центр політико-правових реформ, Інститут громадянського суспільства, Лабораторія законодавчих ініціатив. – Київ, 2009. – 123 с.
13. Лащик І.І. Інноваційна діяльність як складова розвитку машинобудівних підприємств в умовах антикризового управління /І.І. Лащик, І.Ю.Кондрат // Економічний простір. – 2009. - 23/2. – С. 252-259.

Аннотація. Рассмотрено проблемы конкурентоспособности национальной экономики. Модернизацию определено как необходимый путь увеличения конкурентоспособности Украины. Предложено мероприятия по модернизации отечественного машиностроительного комплекса.

Ключевые слова: конкурентоспособность, модернизация, рейтинг конкурентоспособности, машиностроительный комплекс

Summary. The problems of competitiveness of national economy are considered. Modernization is definite as a necessary way of increase of competitiveness of Ukraine. Measures are offered on modernization machine-building complex.

Keywords: competitiveness, modernization, rating of competitiveness, machine-building complex

*Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*